

Рецензия

От: Проф. д-р Радосвета Стоянова Андреева-Борисова д.м.н, ръководител катедра "Детска дентална медицина", ФДМ, МУ – Варна, член на научно жури, съгласно заповед № Р-109-98 /04.03.2022 г. на Ректора на МУ-Варна.

Относно: Дисертационен труд на тема „Влияние на родителите върху детското орално здраве“ за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“ по научна специалност „Детска стоматология“ професионално направление 7.2. Стоматология, област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт.

Автор: Д-р Николай Василев Станев, докторант в редовна форма на обучение, по докторска програма „Детска дентална медицина, катедра „Детска дентална медицина“, Факултет по Дентална медицина, Медицински университет- Варна

Научен ръководител: : Доц. д-р Лилия Борисова Дойчинова, д.м. хабилитирана в професионално направление 7.2. Дентална медицина, Медицински Университет – София

Кратки биографични данни на докторанта

Д-р Николай Василев Станев е роден през 1988г. в гр. Добрич. Част от средното образование получава в гр. Москва училище 236. Възпитаник на ЕГ „Гео Милев“ – гр. Добрич. През 2012 г. завършва Дентална медицина в Медицински университет – София. В периода 2012- 2014 е хоноруван асистент към катедра Детска дентална медицина към Медицински университет –Варна, където след проведен конкурс през 2017 г., е назначен за редовен асистент. Към момента е асистент в катедра „Детска дентална медицина“ към ФДМ – Варна. Има частна практика в гр. Пирдоп.

Писмено и говоримо владее английски, руски и френски език. Член е на БЗС, Националното сдружение на лекарите по детска дентална медицина, Член на Българска Асоциация по Хипноза и Хипнотерапия.

Общо представяне на процедурата и докторанта.

Представеният комплект материали на хартиен и електронен носител е пълен. Представен в законоустановения срок и в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав в Медицински университет „ Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна.

Бележки и коментар по документите

Дисертационният труд е написан на 240 стандартни страници в две части- първа част- дисертационен труд (147 стр.) и втора част- приложения (93 стр.). Онагледен е с 29 таблици, 14 диаграми и 4 фигури. Библиографията включва 402 литературни източника, от които само 5 на кирилица и 397 на латиница. Дисертационният труд включва въведение, литературен обзор, цел, задачи, хипотези, материал и методи, резултати и обсъждане, изводи, заключение, приноси, препоръки, научни публикации

във връзка с дисертационния труд, библиография и приложения Авторефератът отразява структурата на дисертацията и отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав на Република България.

Докторантът е приложил три публикации във връзка с темата на дисертационния труд и едно участие в постерна сесия (29th Annual Assembly of IMAV - 9-12 May 2019). И в трите публикации д-р Станев е първи автор.

Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Родителите са основната социална сила, влияеща върху детското развитие включително и оралното здраве. Чрез своя пример, те предават знанията и навиците си за дентална профилактика на своите деца.

Въпреки, че в голямата си част, оралните заболявания са предотвратими, те продължават да бъдат сериозен здравен проблем, който засяга хората във всички възрасти. Зъбният кариес е следствие на продължително излагане на рискови фактори. Всяко въздействие върху рисковите за кариес фактори, целящо тяхното намаляване по време на детството има голямо значение за бъдещето орално здраве на индивида. Темата за оралната здравна грамотност и връзката и с оралното здраве на индивида предизвиква голям интерес през последните години в световен мащаб. Здравна грамотност е силен предиктор за здравето на индивида, за здравното му поведение и резултатите от него. Ниското ниво на здравна култура на родителите води до проблеми свързани с прилагането на профилактични мерки, забавяне в диагностицирането на медицински проблеми, повишена цена на здравеопазването и повишена заболяемост.

В настоящия дисертационен труд се цели проучването на факторите при родителите, които оказват влияние върху оралното здраве на техните деца. Тематиката е актуална, предвид високото ниво на разпространение на кариеса сред българските деца, въпреки наличните профилактични програми на национално ниво.

Проблемите свързани със здравната грамотност започват да се проучват основно през последните три десетилетия. Актуалността на темата се потвърждава и от липсата на такива проучвания у нас.

Познаване на проблема

От представения дисертационен труд е видно, че докторантът, показва познания по изследваните проблеми - факторите влияещи върху оралното здраве на децата, ниво на здравна грамотност на родителите, трудова заетост, ниво на образование, степен на мотивация. За това допринасят и посетените обучения в областта на мотивационно интервюиране, хипнотерапия, комуникация с пациенти.

Д-р Станев познава и спазва стандартите и протоколите при изготвянето на мотивационни материали, диагностиката и оценката на кариес риска в областта на детската дентална медицина (НСЛД – национално сдружение на лекарите по детска дентална медицина, AAPD - Американска академия по детска дентална медицина, WHO – Световна здравна организация)

Д-р Николай Станев е направил подробен анализ на литературата по темата в обем от 46 стр., което му дава основание да формулира целта на своето проучване: „Да се проучи връзката между здравните знания на родителите и оралното здраве на децата им“.

За реализирането на целта са поставени следните задачи:

- 1) Да се определи информираността на родителите за оралното здраве и профилактиката на оралните заболявания.
- 2) Да се направи оценка на риска от развитие на кариес при децата на родителите, включени в проучването.
- 3) Да се проучи връзката между демографските показатели и оралната здравна грамотност на родителите и развитието на зъбния кариес при децата им.
- 4) Да се създаде и приложи програма за обучение и мотивация на родителите за подобряване на здравната им грамотност за оралното здраве.
- 5) Да се създадат мотивационни материали за родителите и техните деца.
- 6) Да се оцени ефекта от прилагането на програмата за здравно обучение на родителите и оралния рисков профил на децата им.

Материал:

Докторантът е анкетирал 243 родители с цел установяване на оралната им здравна грамотност. Извършени са клинични прегледи на 243 деца на възраст между 6 и 10 години за установяване на оралния рисков профил и денталния статус, преди и след прилагането на профилактична програма за мотивация и подобряване на оралното здраве. Материалът на изследването са родители и деца им по всички задачи. Липсват единици на наблюдение при родителите

Методи: Методологията на дисертационният труд е описана в 7 страници. Направено е подробно описание на критериите за подбор на пациенти, броя пациенти включени в проучването, диагностичните скали и други критерии, използвани в хода на изследванията. Описано е какви показатели ще се изследват за всеки участник в проучването. За изпълнение и оценка на поставените задачи са използвани различни методи на изследване: анкетен метод и полустандартизирано интервю, клинични методи и статистически анализ. Има известно объркване на методи, структура на изследване, елементи на методика.

Добре е методите да се опишат като общи методи на изследването и да се изброят един след друг и в скоби да се поясни, при изпълнение на коя задача се използва съответния метод.

Анкетния метод е представен като анкетно проучване с оценка на относителни дялове в една група анкетирани родители. Оценката на риска от кариес, не е метод, а е част от методиката на клиничното изследване, която трябва да обясни защо се прави. Флуорна профилактика, хранителния режим на детето, дентален статус поотделно са елементи от оценката на риска. Има несъответствие в посочения диагностичен праг. В текста се казва, че е избран праг D1MF(T+t), а в приложената таблица се вижда

D1a, D1b. Всички така наречени „методи“ от автора са елементи от оценката на риска. Статистическите методи би могло да се прецизират- н.р алтернативен анализ, корелационен анализ и т.н.

Основно изискване за едно научно изследване е да се подберат две групи – експериментална и контролна. В случая експерименталната и контролна група трябва да бъде както за децата, така и за родителите. Липсва методика за създаване, съдържание и приложение на програмата за обучение и мотивация на родителите. Експерименталните методи (в случая приложение на програмата) се провеждат само в експерименталната група родители. В контролната те не се прилагат. Това е единствения начин да се получат достоверни резултати. Би било добре да се опише методика на повлияване на децата от експерименталната група. Научния ръководител би било добре да следи за правилната структура, за правилното формулиране на цел, задачи, материал, методи, методика и резултатите.

Резултатите са онагледени, интерпретирани и представени с фигури, таблици и графики по собствените изследвания във връзка със зададените материали и методи. Недостатък в глава „ резултати“ е, че под съответните таблици и диаграми има описание и повторение на данните от тях. В диаграмите неправилно присъстват само проценти, без цифрови данни . Необходими са придружаващи таблици. Липсват данни от контролна група , вероятно поради грешка в методиката на научното изследване.

За данните от 23 до 37 въпрос на входящата анкета не е дадена таблица .

В таблица 7 , озаглавена „орална хигиена“ има процентно разпределение на децата в трите групи с нисък, среден и висок риск. Но липсват средни стойности на орално-хигиенния индекс, с които би могло да се прави по-късно сравнение. Тук задължително трябва да се приложи непараметричен анализ като статистически метод и с него да се определят средните стойности, стандартно отклонение, които се сравняват с t-критерий. В табл. 20 и 21 няма ясно посочване на зависимостта между познанията на родителите и оралното здраве на децата. Липсва степенуване на влияещите фактори. Липсва връзка с оралната хигиена и въглехидратното хранене, които са обичайни параметри за сравнение в края на изследването. Методиките по пета и шеста трябва да се прецизират. Би трябвало след прилагане на програмата за родителите, децата отново да се изследват за основните параметри за дентално здраве – орална хигиена, въглехидратно хранене, брой обратими кариозни лезии. Ако се отчете спад в средните стойностите за ОХИ, обратимите кариозни лезии и поведението на децата по отношение на въглехидратното хранене, в сравнение с началото това би означавало, че програмата работи и може да се прилага.

Заклучението и изводите съответстват на представените резултати.

Приноси и значимост на разработката за науката и практиката.

Самооценката на приносите във връзка с дисертационния труд включва: 3 приноса с оригинален характер, 1 принос с практико-приложен характер, 4 приноса с потвърдителен характер:

С оригинален за страната характер:

1. За първи път у нас се прави оценка на здравната грамотност за оралното здраве на родителите на деца от 6 до 10 години.
2. За първи път у нас е направен анализ на демографските характеристики на родителите и връзката му с интензитета на зъбния кариес при техните деца.
3. За първи път у нас е приложено мотивационно интервю при мотивация на родители на деца от 6 до 10 години за подобряване на оралното здраве на децата им.

С практико-приложен характер:

1. Разработена е програма за повишаване на здравната грамотност по отношение на оралното здраве на родителите на деца от 6- до 10-годишна възраст.

С потвърдителен характер:

1. Доказана е връзката между оралната здравна грамотност на родителите и интензитета на зъбния кариес при техните деца
2. Доказано е, че повишаването на здравната грамотност на родителите повлиява оралния рисков профил за развитието на зъбен кариес при децата им.
3. Доказана е връзката между образованието на родителите и интензитета на зъбния кариес при техните деца.
4. Доказана е ролята на мотивационното интервюиране за мотивация на родителите и подобряване на здравната им грамотност.

Преценка на публикациите по дисертационния труд.

Представени са 3 пълнотекстови публикации. Обемът на научните статии е напълно достатъчен и съответства на законовите изисквания за дисертационен труд.

Автореферат

Авторефератът по дисертационния труд представя съдържанието му в съкратен вид и отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и нормативната уредба на МУ-Варна. Ясно са отразени основните резултати, изводи и приноси на дисертационния труд.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационния труд отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, правилника за прилагане на закона и Правилника на Медицински университет- Варна. Научната разработка показва, че докторантът Николай Станев, проявява сериозен интерес и целеустременост при научно-изследователската си дейност и притежава задълбочени теоретични познания и професионални умения в научната специалност „детска стоматология“ в професионално направление 7.2 Стоматология, област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт. Демонстрирани са редица научни и клинични качества и умения за провеждане на научно изследване. Описаните критични бележки, свързани с дисертационния труд отдавам изцяло на сериозни пропуски в задълженията на

научния ръководител и съм убедена, че при наличието на адекватно ръководство те биха били избегнати.

Горепосоченото ми дава основание да поставя ПОЛОЖИТЕЛНА оценка на дисертационния труд на тема „**Влияние на родителите върху детското орално здраве**“, ще гласувам с „ДА“ .

03.07.2018 г.
гр.Варна

Подпис :.....
/Проф. д-р Радосвета Андреева, д.м.н./